

Lidia Włodarska-Zoła
Politechnika Częstochowska

CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU GŁÓWNYCH ETAPÓW PRZYGOTOWANIA MENEDŻERÓW W POLSCE

Historia kształcenia menedżerskiego w uczelniach technicznych w Polsce to dziś już przeszło 30 lat. Pierwszym wydziałem o takim profilu kształcenia w uczelni nieekonomicznej był utworzony na Politechnice Wrocławskiej w 1968 roku Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny. Na wydziale tym funkcjonowały dwa instytuty: Instytut Organizacji i Ekonomiki oraz powołany w 1969 roku Instytut Nauk Społecznych. W skład każdego z instytutów wchodziło siedem zakładów. W roku 1972 Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny został przemianowany na Wydział Informatyki i Zarządzania, Instytut Organizacji i Ekonomiki przyjął nazwę Instytutu Organizacji i Zarządzania, a Instytut Nauk Społecznych od 1981 roku przekształcił się w Instytut Nauk Ekonomiczno-Społecznych. W początkowym okresie istnienia Wydziału Informatyki i Zarządzania kształcono jedynie na kierunku Organizacja i zarządzanie, w dwóch specjalnościach:

- Organizacja w przemyśle budowlanym;
- Organizacja w przemyśle elektromaszynowym.

Zmiana nazwy wydziału i nazw jego jednostek strukturalnych była konsekwencją zapoczątkowanej na Politechnice Wrocławskiej reorganizacji systemu kształcenia w kierunku, który bardziej odpowiadał potrzebom gospodarki.

Przeszło trzydziestoletnią tradycję w kształceniu inżynierów w dziedzinie nauk ekonomicznych oraz organizacji i zarządzania ma Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. Choć oficjalnie za pierwszą samodzielną jednostkę o takim charakterze kształcenia uznaje się Instytut Ekonomiki i Organizacji Produkcji utworzony w 1974 roku, początki kształcenia ekonomicznego na tej uczelni sięgają jeszcze okresu międzywojennego. W okresie tym problematyka w dziedzinie

ekonomiki i organizacji hutnictwa podejmowana była przez wykładowców niektórych przedmiotów technicznych. W związku z intensywnym rozwojem przemysłu hutniczego w Polsce na początku lat pięćdziesiątych nieoceniona stała się wiedza z zakresu ekonomiki i organizacji produkcji. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom przemysłu, powołano w 1952 roku przy Wydziale Hutniczym Akademii Górniczo-Hutniczej Katedrę Ekonomiki i Organizacji Hutnictwa składającą się z dwóch zakładów: Zakładu Ekonomiki i Organizacji Hutnictwa oraz Zakładu Projektowania Hutnictwa, a w 1956 roku utworzono przy tym samym wydziale Katedrę Rachunkowości i Statystyki.

Potrzeba kształcenia specjalistów hutników łączących wiedzę techniczną z elementami wiedzy ekonomicznej doprowadziła do utworzenia w 1957 roku na Wydziale Metalurgicznym sekcji Inżynieryjno-Ekonomicznej. Sekcja istniała do końca roku 1974, a ukończyły ją 243 osoby. Jej absolwentów można uznać za specjalistów z zakresu organizacji i zarządzania przemysłem w dzisiejszym znaczeniu tego terminu.

Pod koniec lat sześćdziesiątych rozpoczęto starania o utworzenie w Akademii Górniczo-Hutniczej samodzielnej jednostki organizacyjnej zajmującej się ekonomiką i organizacją przemysłu. Instytut Ekonomiki i Organizacji Produkcji został powołany w 1970 roku i przez cztery lata istniał równolegle z Sekcją Inżynieryjno-Ekonomiczną. Inicjatorom powołania Instytutu Ekonomiki i Organizacji Produkcji przyświecały następujące cele:

- nadanie problemom organizacji, zarządzania i ekonomiki właściwej rangi, należytej im z racji potrzeb odczuwanych przez przemysł,
- skupienie w jednej jednostce potencjału kadrowego, rozproszonego dotychczas na wielu wydziałach,
- rozpoczęcie kształcenia inżynierów o specjalności: Organizacja przemysłu.

Ważną datą w historii kształcenia ekonomicznego w Akademii Górniczo-Hutniczej był rok 1974, w którym Instytut Ekonomiki i Organizacji Produkcji został przemianowany na Instytut Organizacji i Zarządzania Przemysłem. W tym samym roku zainaugurowane zostały zajęcia dydaktyczne na pierwszym roku magisterskich studiów dziennych i zaocznych na kierunku Organizacja i zarządzanie przemysłem. W roku 1977 uruchomiono zawodowe studia inżynierskie dla pracujących, a Instytut otrzymał uprawnienia wydziału. Nastąpiło również poważne wzmocnienie kadrowe Instytutu Organizacji i Zarządzania Przemysłem dzięki włączeniu do niego w 1979 roku Zakładu Socjologii i Psychologii Pracy. Profil kształcenia studentów Wydziału Organizacji i Zarządzania Przemysłem był początkowo ukierunkowany na szeroko pojęty przemysł hutniczy, w kolejnych latach rozszerzono go na cały przemysł ciężki. W ramach kierunku studiów o nazwie Organizacja i zarządzanie przemysłem student mógł dokonać wyboru jednej z dwóch istniejących na wydziale specjalności:

- Organizacja i zarządzanie w przemyśle hutniczym,
- Organizacja i zarządzanie w przemyśle maszynowym.

Podobnie jak w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, początki kształcenia w zakresie dyscyplin ekonomicznych na Politechnice Częstochowskiej sięgają lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku. W 1953 roku na Wydziale Metalurgicznym Politechniki Częstochowskiej została powołana Katedra Ekonomiki i Organizacji Przemysłu, zaś na Wydziale Włókienniczym funkcjonowała Katedra Ekonomii Politycznej, rozwiązana wraz z likwidacją wydziału w 1961 roku. Katedrę Ekonomiki i Organizacji Przemysłu przemianowano w roku 1962 na Katedrę Ekonomii Politycznej, w skład której wchodziły dwa zakłady: Zakład Ekonomii Politycznej oraz Zakład Ekonomiki i Organizacji Przemysłu. Podczas zmian struktury uczelni w 1970 roku powołano międzywydziałowy Instytut Nauk Politycznych i Społecznych, w którym funkcjonował Zakład Ekonomiki i Organizacji Przemysłu. Zasięg działalności dydaktycznej tej jednostki zwiększał się z roku na rok. W kolejnych latach Instytut dwukrotnie zmieniał swoją nazwę, a w roku 1991 został ostatecznie zlikwidowany. Nową, powstałą w miejsce dawnego Instytutu, jednostką była powołana w 1991 roku na Wydziale Budowy Maszyn Katedra Organizacji i Zarządzania, której rozwój doprowadził kolejno do utworzenia Instytutu Zarządzania (1994), a następnie jego przekształcenia w wydział (1997).

Korzenie kształcenia w zakresie zarządzania, nauk społecznych i ekonomicznych na Politechnice Śląskiej sięgają roku 1970, w którym działalność rozpoczął Wydział Organizacji Produkcji. Studia podjęła wówczas grupa pięćdziesięciu sześciu studentów na kierunku Ekonomia i zarządzanie przemysłem. W latach 1970 – 1983 ówczesny Wydział wypromował ponad tysiąc absolwentów. Jednak już w 1984 roku decyzją rektora Politechniki Śląskiej zlikwidowano Wydział Organizacji Produkcji, a w jego miejsce utworzono Katedrę Organizacji Produkcji na Wydziale Metalurgicznym. W roku 1991 podjęto prace nad reaktywowaniem kształcenia na kierunku Zarządzanie i utworzeniem wydziału. W ich efekcie utworzono w 1992 roku Instytut Organizacji i Zarządzania Przedsiębiorstwem poprzez połączenie Katedry Zarządzania powstałej z Katedry Organizacji Produkcji oraz Ośrodka Nauk Społecznych Politechniki Śląskiej. Instytut funkcjonował w strukturze Wydziału Inżynierii Materiałowej, Metalurgii, Transportu i Zarządzania. Jednostka ta posiadała niewielką samodzielność, a jej strategicznym celem było utworzenie Wydziału Organizacji i Zarządzania.

Do grona uczelni, poza powyżej opisanymi, które proces kształcenia ekonomicznego rozpoczęły w latach siedemdziesiątych i wcześniej, należą:

- Politechnika Gdańska, gdzie w 1968 roku utworzono międzywydziałowy Instytut Nauk Społecznych,
- Politechnika Łódzka, na której w ramach Wydziału Włókienniczego funkcjonował Instytut Organizacji i Zarządzania — jednostka powołana w 1956 roku,
- Politechnika Lubelska z Instytutem Organizacji i Zarządzania utworzonym w 1974 roku,
- Politechnika Opolska, gdzie nauki ekonomiczne i humanistyczne wykładane były po raz pierwszy w Studium Nauk Społecznych i Ekonomicznych.

Proces przechodzenia od gospodarki centralnie kierowanej do gospodarki rynkowej, zapoczątkowany przełomowymi wydarzeniami politycznymi z 1989 roku, spowodował zmiany na rynku usług edukacyjnych. Transformacja systemu gospodarczego stała się punktem wyjścia do reorganizacji szkolnictwa wyższego, w tym również wyższych uczelni technicznych. Dwunastego września 1990 roku uchwalona została nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, na mocy której „szkoły wyższe są organizowane i działają na zasadzie wolności badań naukowych i wolności nauczania”. Ustawa zapewniła zatem uczelniom szeroki zakres autonomii i w znacznym stopniu ograniczyła wpływ Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) na proces kształcenia. Jednak w kwestiach zasadniczych dla kształcenia w uczelniach wyższych minister ma możliwość oddziaływania za pośrednictwem Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego — wybieralnego organu przedstawicielstwa szkolnictwa wyższego.

Rozwój uczelni technicznych wymagał wprowadzenia zmian w strukturze organizacyjnej uczelni rozwijających studia ekonomiczne. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim tworzenia nowych jednostek — najczęściej instytutów, które w niedługim czasie na mocy nadanych im uprawnień przekształcone zostały w wydziały. Zjawisko tworzenia nowych wydziałów przybrało niezwykle żywiołowy charakter i objęło na przestrzeni kilku lat niemalże wszystkie politechniki oraz Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie. Do jednostek organizacyjno-dydaktycznych funkcjonujących w ramach wyższych uczelni technicznych, w których przeprowadzono zmiany, należy zaliczyć:

- Wydział Organizacji i Zarządzania Przemysłem Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, który w 1992 roku zmienił nazwę na Wydział Zarządzania,
- Instytut Zarządzania i Marketingu Politechniki Białostockiej utworzony w 1993 roku, który 8 lat później przekształcono w Wydział Zarządzania,
- Instytut Zarządzania i Marketingu Politechniki Częstochowskiej powołany w 1992 roku, z którego w 1997 roku powstał Wydział Zarządzania,
- Instytut Ekonomii i Humanistyki Politechniki Gdańskiej z 1991 roku, z którego po dwóch latach powstał Wydział Zarządzania i Ekonomii,
- Instytut Zarządzania i Marketingu Politechniki Koszalińskiej (rok powstania 1993) przekształcony w Wydział Ekonomii i Zarządzania w 1999 roku,
- Wydział Zarządzania i Podstaw Techniki Politechniki Lubelskiej utworzony w 1988 roku,
- Wydział Organizacji i Zarządzania, który powstał w 1991 roku na Politechnice Łódzkiej,
- Instytut Zarządzania Politechniki Opolskiej utworzony w 1992 roku, któremu prawa wydziału nadano w 1999 roku,
- Instytut Organizacji i Zarządzania Przedsiębiorstwem Politechniki Śląskiej z 1992 roku, który w Wydział Organizacji i Zarządzania przekształcono w 1995 roku.

Jak wynika z powyższego zestawienia przeobrażenia strukturalne w uczelniach technicznych przebiegały w podobnym czasie i w przeważającej większości

tych uczelni przypadły na lata 1991 – 1993. Dowodzi to, w jak dużym stopniu uczelnie techniczne wykorzystały dane im, przez nową ustawę, możliwości adaptacji do zmienionych warunków funkcjonowania oraz odmiennych potrzeb nowego otoczenia szkół wyższych.

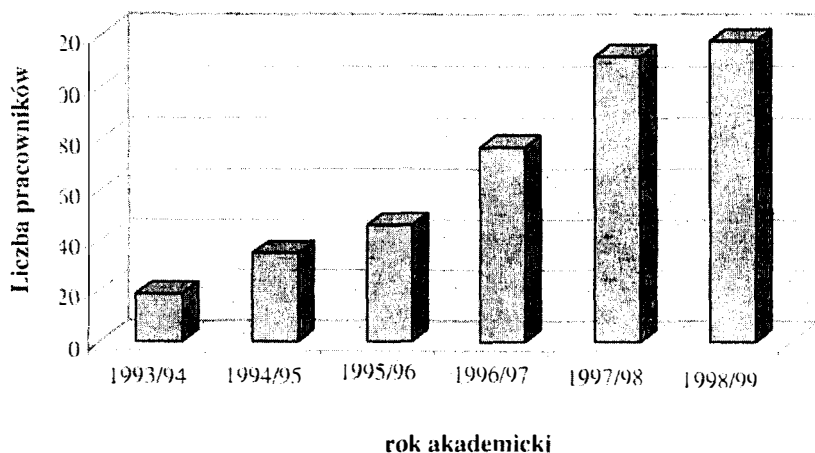
Zasadnicze zmiany nastąpiły również w strukturach podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni technicznych, w ich instytutach i wydziałach.

Instytut Zarządzania i Marketingu Politechniki Koszalińskiej, prowadzący działalność od 1993 roku, zatrudniał początkowo dwudziestu trzech pracowników naukowo-dydaktycznych i dwóch pracowników administracyjnych.

Od roku 1994 w Instytucie zatrudnionych było już 41 pracowników. Fakt ten znalazł odzwierciedlenie w zmianie struktury organizacyjnej. W Instytucie funkcjonowały wówczas 4 katedry: Katedra Teorii Ekonomii, Katedra Polityki Gospodarczej i Ekonomiki Regionalnej, Katedra Organizacji i Zarządzania i Katedra Nauk Humanistycznych oraz 1 samodzielny zakład: Zakład Rachunkowości i Statystyki. Rok akademicki 1996/97 przyniósł kolejne przekształcenia struktury Instytutu, która została „wzbogacona” o Katedrę Finansów i Gospodarki Światowej. W kolejnym roku utworzono trzy nowe katedry: Katedrę Marketingu i Badań Rynkowych, Katedrę Turystyki i Demografii oraz Katedrę Historii i Stosunków Międzynarodowych, przy której pojawiła się nowa komórka organizacyjna — Pracownia Biografistyki i Historii Wojskowej. Z dotychczasowego Zakładu Rachunkowości i Statystyki utworzono Katedrę Metod Ilościowych i Zakład Rachunkowości. Powstały również nowe zakłady: Zakład Filozofii, Socjologii i Psychologii, Zakład Finansów i Gospodarki Światowej oraz Zakład Prawa. Wyłoniła się zatem nowa struktura tego instytutu, który składał się z siedmiu katedr, czterech zakładów i jednej pracowni. W Instytucie Zarządzania i Marketingu Politechniki Koszalińskiej znalazło wówczas zatrudnienie 112 osób na stanowiskach: profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych, adiunktów, wykładowców i starszych wykładowców oraz asystentów. Jak wynika z załączonych schematów struktur organizacyjnych tego Instytutu, dążenia rozwojowe w latach 1993 – 1998 zostały skierowane w stronę utworzenia wydziału składającego się z katedr. Wraz z przekształceniem Instytutu Zarządzania i Marketingu w Wydział Ekonomii i Zarządzania nastąpił dynamiczny rozwój kadry naukowo-dydaktycznej. Dynamikę rozwoju wydziału w latach 1993 – 1999 w aspekcie zatrudnienia kadry nauczycieli akademickich przedstawia rysunek nr 1.

Podobna tendencja kształtowania się struktury organizacyjnej miała miejsce na Politechnice Białostockiej. W utworzonym w 1993 roku Instytucie Zarządzania i Marketingu funkcjonowała Katedra Nauk Ekonomicznych i Społecznych z dwoma zakładami: Zakładem Nauk Humanistycznych i Zakładem Nauk Ekonomicznych. W 1997 roku w skład Instytutu Zarządzania i Marketingu włączono Katedrę Ekonomii Organizacji i Zarządzania Ochroną Środowiska oraz Katedrę Prawa Ochrony Środowiska z Wydziału Budownictwa Lądowego i Inżynierii Środowiska, a także Katedrę Ekonomii Organizacji i Zarządzania z Wydziału Mechaniczne-

go. W wyniku takiego zabiegu znacznie wzmocnił się potencjał naukowy instytutu, co w kontekście dążeń do uzyskania uprawnień do nadawania tytułów magistra i uruchomienia studiów magisterskich było sprawą niezwykle ważną. Tempo rozwoju naukowego Instytutu znacznie wzrosło w latach 1997 – 1999. W roku akademickim 1998/99 w Instytucie Zarządzania i Marketingu funkcjonowało 6 katedr: Katedra Ekonomii i Polityki Regionalnej, Katedra Organizacji i Zarządzania, Katedra Przedsiębiorczości i Marketingu, Katedra Informatyki i Logistyki, Katedra Prawa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Katedra Zarządzania Środowiskiem i Turystyką oraz 1 samodzielny Zakład Nauk Humanistycznych. W Katedrze Ekonomii i Polityki Regionalnej wyodrębnione zostały dwa zakłady kierowane przez samodzielnych pracowników naukowych: Zakład Ekonomii oraz Zakład Zarządzania Regionalnego i Lokalnego. Natomiast Katedra Zarządzania Środowiskiem i Turystyką obejmowała następujące zakłady: Zakład Ekonomiki i Prawa Ochrony Środowiska, Zakład Turystyki oraz Zakład Zarządzania Ochroną Środowiska.

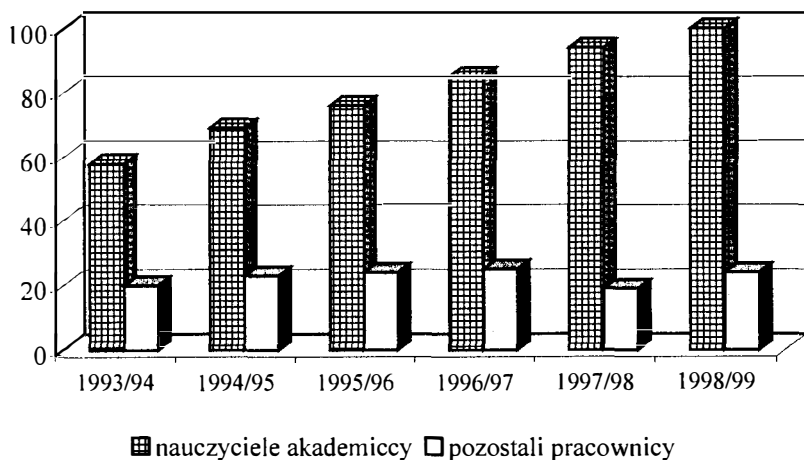

Rys. 1. Dynamika rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej Wydziału Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej w latach 1993 – 1999

W przypadku Politechniki Śląskiej okres intensywnych zmian na Wydziale Organizacji i Zarządzania w kwestii zatrudnienia przypadł na lata 1998 – 2000. W latach 1995 – 2000, czyli od momentu przekształcenia Instytutu Organizacji i Zarządzania w wydział, stopnie naukowe doktora uzyskało 16 pracowników.

Struktura Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej jest strukturą w układzie pięciu katedr z trzema zakładami oraz trzema pracownikami. Ostateczna konstrukcja wydziału złożonego z 11 komórek organizacyjnych była możliwa dzięki prawie dwukrotnemu zwiększeniu liczby nauczycieli akademickich

w okresie od 1993 do 1999 roku. Rysunek nr 2 przedstawia dynamikę wzrostu zatrudnienia pracowników tego wydziału w latach 1993 – 1999.

Rys. 2. Dynamika wzrostu zatrudnienia pracowników Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej w latach 1993 – 1999

Wydział Zarządzania i Podstaw Techniki Politechniki Lubelskiej funkcjonuje w składzie: 9 katedr i 1 instytutu, zatrudniając 176 pracowników, w tym 19 profesorów, 34 adiunktów, 52 asystentów oraz 5 pracowników inżyniersko-technicznych i obsługi. Wydział Zarządzania i Inżynierii Produkcji Politechniki Opolskiej, obejmujący 5 katedr i 1 zakład, zatrudnia 5 profesorów, 8 doktorów habilitowanych na stanowiskach profesorów nadzwyczajnych, 27 adiunktów, 51 asystentów i 1 wykładowcę — łącznie 92 osoby. Dla porównania w roku akademickim 1995/96 obsada kadrowa Instytutu Zarządzania tej uczelni liczyła 27 pracowników, w tym 2 z tytułem profesora, 7 doktorów habilitowanych na stanowisku profesora, 12 adiunktów ze stopniem doktora i 6 asystentów.

O bardzo dużej dynamice rozwoju Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej przesądza zatrudnienie w roku 2001 ponad 200 nauczycieli akademickich, z czego 16 to profesorowie tytularni, 27 — doktorzy habilitowani, a 60 — doktorzy. Jeżeli odnieść te dane do roku 1994, to widać wyraźne zmiany, jakie zaszły na przestrzeni kilku lat w tej uczelni. Doprowadziły one do ukształtowania rozbudowanej struktury wydziału, złożonej z wielu katedr.

Podobnie jak w przypadku opisanych politechnik, również w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie nastąpił intensywny rozwój kadry naukowej zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Odnosząc dane z roku 2001 dotyczące zatrudnienia na Wydziale Zarządzania do roku 1979, można zaobserwować prawie czterokrotny wzrost liczby pracowników naukowo-dydaktycznych.

Towarzyszył mu wielokierunkowy rozwój struktury organizacyjnej wydziału. Zmiany w latach 1979 – 2001 doprowadziły do przekształcenia sześciu zakładów Wydziału Organizacji i Zarządzania Przemysłem, których główne obszary działalności naukowej i dydaktycznej stanowiły: organizacja procesów i struktur produkcyjnych, przygotowania produkcji, sterowanie i zarządzanie produkcją w przemyśle ciężkim. Dwanaście jednostek (5 katedr, 4 zakłady oraz 3 pracownie) ukierunkowanych zostało przede wszystkim na zarządzanie przedsiębiorstwem, zarządzanie kadrami, zarządzanie finansami, marketing, informatykę oraz prawo.

Przemiany, jakie dokonywały się w ciągu ostatnich kilku lat wewnątrz analizowanych wydziałów uczelni technicznych, doprowadziły do ukształtowania się rozwiniętych struktur organizacyjnych z wieloma katedrami, zakładami i innymi mniejszymi jednostkami. W wyniku rozwoju kadry naukowej, niezbędnej dla rozwoju wydziałów, wystąpiła konieczność przeprowadzenia zmian strukturalnych. Struktury organizacyjne wydziałów kształcących w dziedzinie zarządzania w uczelniach technicznych z roku na rok stawały się coraz bardziej rozbudowane, powstawały całkiem nowe jednostki organizacyjne, a dotychczas istniejące np. zakłady przekształcano w katedry lub w instytuty. Swoją strukturę przekształcili zarówno najstarsze wydziały związane z kształceniem w dziedzinie zarządzania, jak również te, które zostały utworzone w ostatnich latach. Struktura zatrudnienia w analizowanych wydziałach uczelni technicznych wskazuje, że dominującą grupą nauczycieli akademickich są adiunkci ze stopniem naukowym doktora, zatrudnieni na pełnym etacie. Należy spodziewać się, że perspektywom przyszłych reform i zmian w życiu gospodarczym, a w szczególności wejściu Polski do Unii Europejskiej, towarzyszyć będą kolejne zmiany struktur wyższych uczelni technicznych.

Wraz z rozwojem kadry naukowej wydziałów związanych z kształceniem w zakresie zarządzania nastąpiły zmiany dotyczące kształcenia. Dawne branżowe kierunki kształcenia tworzone na planowane zapotrzebowanie poszczególnych działów i gałęzi gospodarki ustąpiły miejsca nowym kierunkom właściwym dla gospodarki rynkowej. Wydział Organizacji i Zarządzania Przemysłem Akademii Górniczo-Hutniczej kształcił na kierunku Organizacja i zarządzanie przemysłem, słuchaczy rekrutujących się przede wszystkim z takich gałęzi przemysłu, jak: przemysł hutniczy, maszynowy i elektrotechniczny. Kierunek studiów o takiej samej nazwie utworzono na Wydziale Budowy Maszyn Politechniki Częstochowskiej (kształcił specjalistów dla przemysłu maszynowego) i Wydziale Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej (kształcenie ukierunkowane na przemysł budowlany i elektromaszynowy). Zgodnie z uchwałą Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego na początku lat dziewięćdziesiątych dokonano zmiany nazwy kierunku Organizacja i zarządzanie przemysłem na Zarządzanie i marketing.

Aktualnie tworzenie kierunków studiów jest uregulowane rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 28 marca 2002 roku w sprawie warunków, jakie powinna spełniać uczelnia, aby utworzyć i prowadzić kierunek stu-

diów. Wynika z niego, że jednym z warunków utworzenia i prowadzenia kierunku studiów magisterskich, jaki musi spełniać uczelnia, jest zatrudnianie wymaganej minimalnej liczby nauczycieli akademickich.

Kierunkiem studiów prowadzonym przez wszystkie wydziały jest kierunek Zarządzanie i marketing. W zdecydowanej większości uczelni jego tworzenie przypadło na lata 1991 – 1995. Jako pierwsze uruchomiły go, w 1991 roku, dwie uczelnie: Politechnika Łódzka i Politechnika Wrocławska. Cztery spośród badanych uczelni technicznych prowadziły zajęcia na tym kierunku od roku 1993 (Akademia Górniczo-Hutnicza oraz trzy Politechniki: Białostocka, Gdańska i Koszalińska). Potrzeby gospodarcze spowodowały uruchomienie kierunku Zarządzanie i marketing w jednostkach zamiejscowych wydziałów kształcących w zakresie zarządzania: filie Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej istnieją w Jeleniej Górze, Wałbrzychu i Legnicy, Wydział Organizacji i Zarządzania Politechniki Łódzkiej ma swoją filię w Bielsku Białej. Nastąpiło zatem zwiększenie dostępności do studiów, przez tworzenie wydziałów zamiejscowych czy filii w miastach, które dotychczas nie istniały na mapie edukacyjnej kraju. Drugim kierunkiem prowadzonym przez większą część wydziałów jest Zarządzanie i inżynieria produkcji. Jest to stosunkowo nowy kierunek studiów, powstał on na Politechnice Śląskiej, Łódzkiej, Opolskiej i Częstochowskiej w roku 1999, natomiast na Politechnice Białostockiej oraz w Akademii Górniczo-Hutniczej studia na tym kierunku prowadzone są od roku akademickiego 2002/03. W ofercie kierunkowej wydziałów uczelni technicznych związanych z kształceniem w zakresie zarządzania pojawiły się w ostatnich latach nowe kierunki studiów:

- Rolnictwo w 2002 roku oraz Turystyka i rekreacja w 2001 roku na Politechnice Białostockiej;
- Informatyka i ekonometria oraz Wychowanie fizyczne od roku akademickiego 2002/03 na Politechnice Częstochowskiej;
- Socjologia w 2002 roku na Politechnice Śląskiej.

Z porównania obecnej oferty kierunkowej analizowanych jednostek z ofertą sprzed dwóch lat wynika, że wydziały zmierzają do jej ciągłego poszerzania i urozmaicania. Na uwagę zasługuje wkomponowanie kierunków kształcenia na Wydziale Zarządzania Politechniki Białostockiej w lokalne warunki północno-wschodniej części Polski, gdzie jedną z przyszłościowych gałęzi gospodarki jest turystyka.

Wydziały związane z kształceniem w dziedzinie zarządzania są najmłodszymi jednostkami organizacyjnymi uczelni technicznych. Pomimo stosunkowo krótkiego okresu ich funkcjonowania zdołały osiągnąć dominującą pozycję — pod względem liczby studiujących, na tle pozostałych wydziałów tych uczelni. Przykładowo na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej studiuje przeszło 6000 studentów studiów dziennych i zaocznych, podczas gdy na wszystkich pozostałych wydziałach tej uczelni łączna liczba studiujących wynosi 8262 osoby. Podobnie łączna liczba studentów Wydziału Zarządzania Politechniki

Częstochowskiej na wszystkich kierunkach i rodzajach studiów dwukrotnie przewyższa liczbę studiujących na Wydziale Inżynierii Mechanicznej i Informatyki, a kilkakrotnie liczbę studentów pozostałych wydziałów tej politechniki.

Studia na kierunku Zarządzanie i marketing nadal cieszą się bardzo dużą popularnością. Na Politechnice Białostockiej, gdzie studenci mają do wyboru 4 kierunki studiów, studiujący Zarządzanie i marketing stanowią prawie 80% wszystkich studentów Wydziału Zarządzania. Na Politechnice Częstochowskiej około 75% wszystkich studiujących stanowią studenci kierunku Zarządzanie i marketing, natomiast na Politechnice Śląskiej przeszło 68% wszystkich studentów studiuje na tym kierunku. Dane te dowodzą, że spośród kierunków dostępnych na Wydziale Zarządzania studenci najchętniej podejmują studia właśnie na kierunku Zarządzanie i marketing. Podobne relacje występują na uczelniach o nieco uboższej ofercie kierunkowej. Studenci analizowanych wydziałów uczelni technicznych mają do wyboru w ramach poszczególnych kierunków różne rodzaje studiów: dzienne, wieczorowe i zaoczne. Studia dzienne, będące zgodnie z ustawą podstawową formą studiów, realizowane są we wszystkich analizowanych wydziałach, podobnie jak studia zaoczne — ta forma studiów nie występuje jedynie na Wydziale Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej. Wydziały kilku uczelni (Politechnika Częstochowska, Politechnika Gdańska, Politechnika Łódzka i Politechnika Śląska) prowadzą również studia w systemie wieczorowym. Na niektórych uczelniach studia dzienne realizowane są tylko jako jednolite studia magisterskie (pięcioletnie), na innych również jako studia zawodowe (najczęściej trzy- lub czteroletnie) — inżynierskie lub licencjackie. Studia wieczorowe i zaoczne, w zależności od uczelni, mogą również być studiami jednolitymi magisterskimi bądź zawodowymi. Najczęściej jednak są to studia inżynierskie lub licencjackie. W wielu uczelniach wprowadzono dwustopniowy system kształcenia. Pierwszym stopniem jest uzyskanie tytułu inżyniera lub licencjata, a następnie na studiach uzupełniających — tytułu magistra. Jeżeli w toku studiów student chce, bądź jest zmuszony, zrezygnować z dalszej nauki może zakończyć edukację na studiach pierwszego stopnia.

Wszystkie analizowane wydziały na tyle różnicowały ofertę kształcenia, że student z dyplomem studiów zawodowych ma możliwość kontynuowania nauki na studiach magisterskich uzupełniających. Takie studia realizowane są zarówno w systemie dziennym, wieczorowym, jak i zaocznym. Trwają one najczęściej 3 semestry. Jak wynika z rozmów przeprowadzonych z dziekanami analizowanych wydziałów lub kierownikami dziekanatów, zainteresowanie studiami uzupełniającymi jest w ostatnim czasie bardzo duże. Wynika ono z faktu, że osoby, które ukończyły studia menedżerskie w uczelniach niepaństwowych — w większości uprawnionych tylko do wydawania dyplomów licencjata, dążą również do uzyskania tytułu magistra. Wydziały uczelni technicznych dostosowały swoją ofertę do potrzeb zgłaszanych przez rynek, umożliwiając kształcenie na studiach magisterskich uzupełniających nie tylko absolwentom studiów zawodowych własnych wy-

działów, ale również osobom po ukończonych studiach inżynierskich lub licencjackich w innych uczelniach. Prawie wszystkie wydziały poddane analizie planują w najbliższych latach zwiększenie naboru na studia uzupełniające. Świadczy to o wciąż niezaspokojonym zapotrzebowaniu na ten rodzaj studiów.

Lidia Włodarska-Zoła

CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU GŁÓWNYCH ETAPÓW PRZYGOTOWANIA MENEDŻERÓW

Streszczenie

W artykule przeanalizowano historię kształcenia menedżerów na wybranych uczelniach technicznych na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Przedstawiono zmiany, jakie nastąpiły w tych uczelniach po uchwaleniu ustawy o szkolnictwie wyższym z 12 września 1990 roku. Scharakteryzowano przeobrażenia strukturalne, dynamikę zatrudnienia pracowników naukowo-dydaktycznych, dynamikę wzrostu liczby studentów, proces tworzenia nowych kierunków oraz adaptację wydziałów do sytuacji na rynku pracy.

Лідія Влодарська-Зола

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ГОЛОВНИХ ЕТАПІВ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

Резюме

У статті зроблено аналіз історії підготовки менеджерів в окремих вищих технічних навчальних закладах протягом кількох останніх років. Наведено низку змін, які відбулися у цих навчальних закладах після прийняття Закону про вищу освіту від 12 вересня 1990 року. Схарактеризовано структурні зміни, динаміку зайнятості науково-викладацького складу, динаміку зростання кількості студентів, процес створення нових напрямів, а також пристосування факультетів до ситуації, що склалася на ринку праці.

Lidia Włodarska-Zoła

CHARACTERISTICS OF DEVELOPMENT OF THE MAIN STAGES OF MANAGERS PREPARATION

Abstract

In the article the history of managers' education at chosen technical universities for the last years was analysed. The changes which took place at those universities after changes made to higher education system in 1990 were described. Structural changes, university staff employment, dynamics in the number of students, process of new faculties development and adaptation of university departments to the situation in job market were characterized.